Dienst Regelingen
Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Stichting Atlantikwal museum Noordwijk
V.S.J.M. Salman
Hofvennepark 15
2201 PZ NOORDWIJK

Dienst Regelingen
Postbus 19530
2500 CM Den Haag
www.drloket.nl
T 0800 - 22 333 22
F 070 - 378 61 39
ffwet@minlnv.nl

Onze referentie
Aanvraagnummer
FF/75C/2012/0105.toek.jdj

Bijlagen
2

Datum 24 juli 2012
Betreft Toekenning ontheffing
Ruimtelijke ingrepen

Geachte heer Salman,

Naar aanleiding van uw verzoek van 24 april 2012 en de aanvullingen hierop van 9 juli 2012, geregistreerd onder aanvraagnummer FF/75C/2012/0105, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u de ontheffing die u heeft aangevraagd, van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 8 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen van de blauwe zeedistel.

De aanvraag
De aanvraag heeft betrekking op de realisatie van het project "Uitbreiding Atlantikwall museum" gelegen in de gemeente Noordwijk. Het project betreft herstelwerkzaamheden om het historische bunkercomplex in stand te houden en uitbreiding van het Atlantikwall museum. De werkzaamheden zijn onderverdeeld in deelprojecten (A: Observatiepost / commandobunker S414, B1 t/m B6: Noordelijke hoofdgang en aanliggende bunkers en D: Oude Leitstand). De werkzaamheden bestaan uit het tijdelijk vrijgraven van de bunkers ten behoeve van herstelwerkzaamheden, verplaatsen van zand, gedeeltelijk terugbrengen van verwijderd zand en beplanten met helmgras. Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 8 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de blauwe zeedistel (*Eryngium maritimum*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de meervleermuis (*Myotis dasycneme*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9, 11 en 12 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de rugstreeppad (*Bufo calamita*) en de zandhagedis (*Lacerta agilis*).

Overwegingen

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De blauwe zeedistel is een beschermde inheemse plantensoort als bedoeld in artikel 3, lid 1, van de Flora- en faunawet. De meervleermuis en de watervleermuis zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder a, van de Flora- en faunawet. De rugstreeppad en de zandhagedis zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder c, van de Flora- en faunawet. De meervleermuis, watervleermuis, rugstreeppad en de zandhagedis zijn tevens opgenomen in bijlage IV van de EU-Habitatrichtlijn, dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd.

Verbodsbepalingen

Op grond van artikel 8 van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse plantensoorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Op grond van de artikelen 9, 11 en 12 van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen; nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren; eieren van beschermde inheemse diersoorten te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Vaste rust- en verblijfplaats

Tot vaste rust- en verblijfplaatsen als bedoeld in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden locaties gerekend waarin zich kraamkolonies, paarverblijven, overwinteringsplaatsen en verblijven van groepen mannetjes bevinden, afhankelijk van de soort. Belangrijke migratie- en vliegroutes en foerageergebieden die van belang zijn voor de instandhouding van een vaste rust- of verblijfplaats van de soort op populatieniveau, vallen hier ook onder. Daarnaast vallen ook tijdelijke, seizoensgebonden, verblijfplaatsen (bijvoorbeeld holen) of standplaatsen die van belang zijn voor de gunstige staat van instandhouding van een soort op populatieniveau of per exemplaar hieronder.

Afwijzing artikel 9 van de Flora- en faunawet

Uit de aanvraag blijkt dat ontheffing is aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 9 van de Flora- en faunawet, voor wat betreft het doden en/of verwonden van de rugstreeppad en de zandhagedis. Gelet op de zorgplicht, genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet wordt echter geen ontheffing verleend voor het doden en/of verwonden van de rugstreeppad en de zandhagedis. Bovendien is ontheffing voor het doden en verwonden in casu niet nodig. Er worden door u voldoende maatregelen genomen om doden en verwonden te voorkomen. Incidentele slachtoffers vallen niet onder de reikwijdte van artikel 9 van de Flora- en faunawet.

Afwijzing artikel 12 van de Flora- en faunawet
Uit de aanvraag blijkt dat ontheffing wordt aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 12 van de Flora- en faunawet, voor zover dit betreft het beschadigen en vernielen van eieren van de rugstreeppad en de zandhagedis. De rugstreeppad plant zich echter niet voort in het plangebied, er is ook geen geschikt voortplantingswater aanwezig voor de soort. De zandhagedis wel. Het is niet toegestaan om in de voortplantingsperiode van de zandhagedis te werken. Daar de rugstreeppad zich niet voortplant in het plangebied en buiten de kwetsbare periode van de zandhagedis gewerkt moet worden is ontheffing niet aan de orde.

Afwijzing rugstreeppad
Het plangebied ligt in de zeereep van het duingebied, gekenmerkt als droog en weinig beschut en vormt de uiterste grens van het habitat van de rugstreeppad. De aanwezigheid van rugstreeppad in het plangebied is niet aangetoond. U geeft enkel aan de aanwezigheid niet uit te kunnen sluiten omdat de rugstreeppad wel voorkomt in de omgeving. Er is echter nauwelijks geschikt habitat aanwezig voor de soort. Hooguit kan er een zwervend exemplaar worden aangetroffen. Daar er geen vaste rust- en verblijfplaatsen zijn aangetroffen en de soort slechts zeer incidenteel verwacht wordt is ontheffing niet aan de orde. De zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet is wel van toepassing. U dient de maatregelen zoals genoemd op de pagina's 12 en 13 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Ontheffingsaanvraag Uitbreiding Atlantikwall Museum, Noordwijk aan Zee" van april 2012 (bijlage 2 bij dit besluit) dan ook uit te voeren. De maatregelen zijn voldoende beschreven om zorgvuldig handelen te garanderen.

<u>Functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen</u>
De verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden enkel overtreden wanneer de door dit artikel beschermde vaste rust- en verblijfplaatsen hun specifieke functie niet meer naar behoren kunnen vervullen. De functionaliteit van deze beschermde vaste rust- en verblijfplaatsen gaat door het uitvoeren van de werkzaamheden achteruit of wordt (volledig) aangetast. De vaste rust- en verblijfplaats kan hierdoor niet meer dezelfde functie aan de beschermde dier- of plantensoort bieden als voorheen. Onder bepaalde omstandigheden kan het zelfs zo zijn dat aantasting van een - op zich zelf niet beschermd - gebied deze functionaliteit van de beschermde vaste rust- en verblijfplaats aantast en derhalve leidt tot overtreding van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet.

Meervleermuis en de watervleermuis
In het zuidelijk deel van het bunkercomplex zijn overwinterende meer- en watervleermuizen aangetroffen. Het noordelijk deel van het complex is voor mensen nog ontoegankelijk, omdat het volgelopen is met zand, waardoor geen onderzoek mogelijk is. Het is niet uit te sluiten dat vleermuizen via luchtkokers het noordelijk deel weten te bereiken en gebruiken als winterverblijf.

Alle luchtgaten van het bunkercomplex, c.q. de ingangen van de winterverblijfplaatsen en de directe omgeving hiervan, kunnen gebruikt worden als zwermplek en paarverblijf. Zonder het nemen van mitigerende maatregelen worden door de werkzaamheden vaste rust- en verblijfplaatsen van de meervleermuis en de watervleermuis beschadigd, vernield en verstoord. Indirect effect kan ontstaan door verandering van het interne klimaat als gevolgs van de werkzaamheden in het noordelijke deel van het complex. U stelt echter maatregelen voor om de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen van de meervleermuis en de watervleermuis te waarborgen, zoals genoemd op de pagina's 16 tot en met 18 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Ontheffingsaanvraag Uitbreiding Atlantikwall Museum, Noordwijk aan Zee" van april 2012 (bijlage 2 bij dit besluit). De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. De werkzaamheden vinden plaats in de minst kwetsbare periode van de meervleermuis en de watervleermuis en zijn tijdelijk van aard. Na realisatie van de werkzaamheden wordt de functionaliteit van vaste rust- en verblijfplaats gewaarborgd, omdat het bunkercomplex geschikt blijft als vaste rust- en verblijfplaats voor beide soorten. Het is mogelijk dat het uitgraven en herstellen van het noordelijk deel van het bunkercomplex een positief effect zal hebben op de vleermuizen aldaar, vergelijkbaar met wat er in het zuidelijk deel plaats vond. Daar lijkt, sinds het afronden van de graaf- en herstelwerkzaamheden, een lichte toename van de populatie vleermuizen waarneembaar. Het gehele complex blijft voor de mens uitsluitend via de bestaande ingang en ondergrondse gangen toegankelijk. Om de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen van de meervleermuis en de watervleermuis te waarborgen dient u echter ook onderstaande maatregelen uit te voeren:

- De werkzaamheden dienen gefaseerd plaats te vinden per deellocatie en dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van vleermuizen.
- U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin alle voorwaarden en alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerende(n) op de bouw- of projectlocatie, dienen hiervan op de hoogte gesteld te worden.

Door het uitvoeren van bovenstaande maatregelen wordt voorkomen dat er verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet overtreden worden. De functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen van de meervleermuis en de watervleermuis komt niet in het geding. Een ontheffing is dan ook niet nodig.

Zandhagedis
De zandhagedis is in het plangebied aangetroffen. Het plangebied heeft de functie van voortplantingsbiotoop, zomerverblijf en winterverblijf. Zonder het nemen van mitigerende maatregelen worden door de werkzaamheden vaste rust- en verblijfplaatsen van de zandhagedis beschadigd, vernield en verstoord. U stelt echter maatregelen voor om de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen van de rugstreeppad te waarborgen, zoals genoemd op de pagina's 14 en 15 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Ontheffingsaanvraag Uitbreiding Atlantikwall Museum, Noordwijk aan Zee" van april 2012 (bijlage 2 bij dit besluit). De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende.

Nabij het plangebied is voldoende alternatief dat in kwantiteit en kwaliteit overeenkomt met de huidige functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaats voor de aanwezige populatie van de zandhagedis. Na realisatie van de werkzaamheden is het leefgebied weer beschikbaar voor de zandhagedis. Om aan de zorgplicht te voldoen dient u echter ook onderstaande maatregelen uit te voeren:

- U dient bij de planning van de werkzaamheden rekening te houden met de seizoenactiviteiten van de zandhagedis, om verstoring in de meest kwetsbare perioden (voortplanting, winterrust) te voorkomen. De minst kwetsbare periode is van april tot en met half mei. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kunnen deze perioden langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van de zandhagedis.
- Mochten, nadat verjaging van zandhagedis heeft plaatsgevonden, tijdens de werkzaamheden in het plangebied toch nog exemplaren van de zandhagedis worden aangetroffen dan dienen deze te worden weggevangen en direct overgezet te worden in geschikt biotoop in de directe omgeving, echter buiten de verstorende invloedssfeer van het project.
- U dient de werklocatie waar de dieren verjaagd of weggevangen worden gedurende de werkzaamheden ontoegankelijk te maken voor zandhagedissen zodat de dieren niet kunnen terugkeren. Dit kan bijvoorbeeld door het (tijdelijk) plaatsen van schermen van glad landbouwplastic van 50 centimeter hoog en minimaal 10 centimeter ingegraven in de grond. U dient regelmatig te controleren op kieren en op overhangende vegetatie.
- De werkzaamheden dienen gefaseerd plaats te vinden per deellocatie en dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de zandhagedis.
- U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin alle voorwaarden en alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerende(n) op de bouw- of projectlocatie, dienen hiervan op de hoogte gesteld te worden.

Door het uitvoeren van bovenstaande maatregelen wordt voorkomen dat er verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet overtreden worden. De functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaatsen van de zandhagedis komt niet in het geding. Een ontheffing is dan ook niet nodig.

Conclusie meervleermuis, watervleermuis, rugstreeppad en zandhagedis
Dit houdt in dat het toegestaan is bovenstaande werkzaamheden zonder ontheffing uit te voeren, mits de in dit besluit genoemde maatregelen worden uitgevoerd.

Dit besluit geldt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen. Dit besluit geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in dit besluit zelf niet anders is aangegeven. U dient direct contact op te nemen met Dienst Regelingen indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als beoordeeld bij dit besluit noodzakelijk zijn.

Als u de maatregelen zoals genoemd in dit besluit niet uitvoert, heeft u (mogelijk) toch ontheffing van de Flora- en faunawet nodig.

Als u toch een ontheffing nodig heeft voor een soort die genoemd is op bijlage IV van de Habitatrichtlijn dient u voor het verkrijgen van deze ontheffing voor het project een belang, genoemd in de Habitatrichtlijn, aan te tonen. Indien dit belang niet kan worden aangetoond, wordt de aanvraag afgewezen en mag u het project niet uitvoeren. De belangen genoemd in de Habitatrichtlijn zijn:

- Bescherming van de wilde flora en fauna en instandhouding van natuurlijke habitats.
- De volksgezondheid, de openbare veiligheid.
- Andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten.

Daarnaast wijs ik u erop dat als u afwijkt van de maatregelen zoals genoemd in dit besluit, zonder ontheffing of goedkeuring aan te vragen, u zeer waarschijnlijk in overtreding bent van de Flora- en faunawet.
Ik kan dan door bestuursrechtelijke dwang toe te passen de strijdige situatie alsnog beëindigen. Dat kan betekenen dat een last onder dwangsom wordt opgelegd, of dat bestuursdwang wordt toegepast. Ook kunnen strafrechtelijke sancties worden opgelegd. Dit kan in uw geval betekenen dat de werkzaamheden ten behoeve van bovengenoemd project geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd totdat weer wordt voldaan aan het bij of krachtens de Flora- en faunawet bepaalde.

Ontheffing
Op grond van artikel 75, lid 5, van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.

Instandhouding van de blauwe zeedistel
De blauwe zeedistel is in het plangebied aangetroffen. Door de werkzaamheden worden groeiplaatsen van de blauwe zeedistel beschadigd en vernield. Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op pagina 11 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Ontheffingsaanvraag Uitbreiding Atlantikwall Museum, Noordwijk aan Zee" van april 2012. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen. De blauwe zeedistel komt algemeen voor in het plangebied. Het effect van het project op de blauwe zeedistel is gering. Het schadelijke effect is tijdelijk en beperkt van aard. Op deellocaties waar gegraven wordt worden exemplaren voorafgaand aan de werkzaamheden uitgegraven en verplaatst naar een geschikte locatie in de nabije omgeving. Na het uitvoeren van de werkzaamheden komt geschikt gebied weer beschikbaar als groeiplaats voor de blauwe zeedistel. De werkzaamheden zorgen voor een toename in dynamiek waarbij de soort goed gedijt.

De gunstige staat van instandhouding van de blauwe zeedistel komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Zorgplicht
Voor de soort waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier– en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Vogels
U dient gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor de in het plangebied te verwachten vogelsoorten kan dit plaatsvinden door werkzaamheden buiten de broedperiode van aanwezige soorten uit te voeren. Tevens kunnen voorbereidende maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat vogels tot broeden kunnen komen binnen het plangebied. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. Voorts wijs ik u erop dat verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken jaarrond zijn beschermd. Voor het verwijderen van dergelijke verblijfplaatsen is te allen tijde een ontheffing vereist.

Conclusie
Gelet op het voorgaande verleen ik u ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden.

De ontheffing en de voorschriften treft u hierbij aan.

Bezwaar
Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief een bezwaarschrift indienen. Stuur het ondertekende bezwaarschrift naar Dienst Regelingen, afdeling Recht en Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Vermeld in uw bezwaarschrift in ieder geval het aanvraagnummer FF/75C/2012/0105 en de datum van de beslissing.

Op onze internetsite www.drloket.nl/bezwaar vindt u meer belangrijke informatie over het indienen van een bezwaarschrift.

Meer informatie
Heeft u vragen, kijk dan op de website: www.drloket.nl. Of bel met het DR-Loket: 0800 - 22 333 22 (op werkdagen tussen 8.30 en 16.30 uur).

Met vriendelijke groet,

De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
namens deze:

Krijn de Jonge
Teammanager Vergunningen Dienst Regelingen

Dienst Regelingen

Datum
24 juli 2012

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2012/0105

Bijlage 1

DE STAATSSECRETARIS[1] VAN ECONOMISCHE ZAKEN, LANDBOUW EN INNOVATIE

Naar aanleiding van het verzoek van de heer V.S.J.M. Salman
namens Stichting Atlantikwal museum Noordwijk, op 24 april 2012
en de aanvulling hierop van 9 juli 2012

gelet op artikel 75, lid 3, van de Flora- en faunawet

Verleent hierbij aan:	Stichting Atlantikwal museum Noordwijk
Adres:	Hofvennepark 15
Postcode en woonplaats:	2201 PZ NOORDWIJK
Voor het tijdvak van:	24 juli 2012 tot en met 31 december 2016

ONTHEFFING

FF/75C/2012/0105

Van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 8 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen van de blauwe zeedistel (*Eryngium maritimum*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project "Uitbreiding Atlantikwall museum", gelegen aan de Wilhelminastraat 43 in de gemeente Noordwijk, één en ander zoals is weergegeven op de figuren 1 en 2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Ontheffingsaanvraag Uitbreiding Atlantikwall Museum, Noordwijk aan Zee" van april 2012".

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soort en beschreven verboden handelingen verleend.
2. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
3. Stichting Atlantikwal museum Noordwijk (hierna te noemen: de ontheffinghouder) dient onverwijld contact op te nemen met Dienst Regelingen indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.
4. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.

[1] Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het afgeven van een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op basis van de portefeuilleverdeling tussen de Minister van EL&I en de Staatssecretaris van EL&I is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

6. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar Dienst Regelingen te zenden.

Specifieke voorschriften

7. U dient groeiplaatsen van de blauwe zeedistel voorafgaand aan de werkzaamheden in kaart te brengen en te markeren. De groeiplaatsen dienen zoveel mogelijk ontzien te worden.
8. Op deellocaties waar gegraven wordt dienen voorafgaand aan de werkzaamheden de daar voorkomende exemplaren te worden uitgestoken en verplaatst naar een geschikte locatie in de direct omgeving van het plangebied.
9. De werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige[2] op het gebied van de blauwe zeedistel.
10. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte gesteld te worden.

Overige voorschriften

11. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
12. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, zeker vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
13. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is Dienst Regelingen, Postbus 19530, 2500 CM Den Haag.

Den Haag, 24 juli 2012

De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
namens deze:

Krijn de Jonge
Teammanager Vergunningen, Dienst Regelingen

[2] Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecoloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of - bescherming.

Alle werkzaamheden zijn zeer tijdelijk van aard. Zodra een deel is gerestaureerd, wordt het afgegraven zand en de afgeplagde vegetatie weer teruggeplaatst, alvorens verder wordt gewerkt aan een volgend deel (**Projectvoorstel, 2011**). De werkzaamheden vallen tevens buiten de meest kwetsbare perioden voor de functies van het gebied (**zie tabel 3 en par. 5)** en/ of er worden voldoende mitigerende maatregelen getroffen om beschadiging, vernietiging, blijvende verstoring en afname van kwaliteit van het leefgebied voor de betreffende soorten te voorkomen (**zie voorliggende paragraaf)**. De maatregelen voor de verschillende soorten zijn op elkaar afgestemd om te voorkomen dat er onderlinge tegenstrijdigheden ontstaan.
Voor de meeste soorten zal de kwaliteit van het leefgebied met de functies die het leefgebied heeft aan het einde van het project licht zijn toegenomen. (zie hieronder voor nadere toelichting).

7.2 Blauwe zeedistel

a) onderbouwing gebied/ functie:
De zeereep is het ideale habitat van de blauwe zeedistel. Het is een pioniersoort en geeft voorkeur aan een dynamisch ecosysteem. Daarom wordt de soort ook nog wel eens op pas omgewerkte plaatsen bij bebouwing aangetroffen (**Heukels' Flora, 2005**)

Tijdens de veldbezoeken is de blauwe zeedistel in het plangebied aangetroffen (**Coastinfo, 2011a**).

b) effecten:
De werkzaamheden, het verplaatsen van zand en het uitgraven van het exterieur van de bunkers, kunnen een beschadigend of een vernietigend effect hebben op enkele exemplaren en groeiplaatsen van de blauwe zeedistel.
Er verandert niets aan het *gebruik* van het complex dat voor (additionele) effecten zal zorgen op de blauwe zanddistel. Het complex behoudt dezelfde ingang en hetzelfde toegangspad. (Dit toegangspad is afgerasterd zodat niemand het duingebied in kan, m.u.v het Hoogheemraadschap van Rijnland dat daar een werkstrook heeft liggen). Het te ontsluiten noordelijk deel van het complex is voor bezoekers alleen via de bestaande ingang, en vervolgens via ondergrondse gangen te bereiken.

c) maatregelen:
1) Om schade aan (groeiplaatsen van) de blauwe zeedistel te voorkomen, worden deze groeiplaatsen van te voren in kaart gebracht en gemarkeerd. Op deze wijze kunnen tijdens de werkzaamheden de groeiplaatsen worden vermeden.
2) Op de deellocaties waar gegraven wordt, worden voorafgaand aan de werkzaamheden de daar voorkomende exemplaren uitgestoken en verplaatst naar een geschikte locatie in de nabije omgeving.
3) Bovenstaande maatregelen worden opgenomen in een ecologisch werkprotocol en worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van planten.

d) instandhouding:
Door het nemen van de bovengenoemde maatregelen worden individuele exemplaren, maar ook de gunstige staat van instandhouding van de blauw zeedistel gewaarborgd. Er gaat geen geschikt gebied verloren. De werkzaamheden zorgen voor een toenemende dynamiek, waarbij de soort goed gedijt.

7.3 Rugstreeppad

a) onderbouwing gebied/ functie:
De rugstreeppad is een pionierssoort van een dynamische omgeving, dit is tevens de reden dat duingebieden vanwege de dynamiek, tot het ideale habitat behoren van deze soort. Het plangebied ligt in de zeereep van het duingebied. De zeereep kenmerkt zich als droog (er liggen geen poeltjes die kunnen dienen als voortplantingslocatie), en

weinig beschut en vormt de uiterste grens van het habitat van de rugstreeppad (zie ook beschrijving plangebied (bijlage a van Coastinfo 2011a, **bijlage I**). De functie van het plangebied zal zich beperken tot foerageergebied en daarmee is de een functie van een individueel zomerverblijf of overwinteringslocatie ook niet uit te sluiten.

Tijdens de veldbezoeken is geen rugstreeppad aangetroffen (**Coastinfo, 2011a**). Ze komen echter wel voor in de omgeving (**Waarneming.nl, 2010, bijlage VI**). Het gebied heeft een marginale betekenis voor de populatie, maar een enkel individu kan niet met zekerheid worden uitgesloten.

b) effecten:
De werkzaamheden, het verplaatsen van zand en het uitgraven van het exterieur van de bunkers, kunnen een verstorend effect hebben op een foeragerend en/of migrerend individu. Rugstreeppadden verplaatsen zich relatief snel en zullen eenvoudig mogelijke verstoring kunnen ontvluchten. Bovendien zijn ze 's nachts actief, op het moment dat werkzaamheden niet worden uitgevoerd.
Wel bestaat de mogelijkheid dat een rustend exemplaar in zijn zomerverblijf (graspol, stuk hout, zoogdierholletje of gaatje in bunker) verstoord wordt, of dat het zomerverblijf vernietigd wordt. Vernietiging van een zomerverblijf is niet ernstig, omdat er in de omgeving voldoende mogelijkheden blijven bestaan voor andere zomerverblijven: een rugstreeppad heeft door het jaar heen diverse zomerverblijfplaatsen (**Soortenstandaard, 2011a**). Het is echter niet de bedoeling dat een zomerverblijvend individu, verwond of gedood wordt en daarom worden er maatregelen getroffen.
Een mogelijk winterverblijf (zie kenmerken zomerverblijf) zal niet worden verstoord omdat er niet tijdens de winter(slaap)periode van de rugstreeppad gewerkt wordt (Zie tabel D). Er blijven tevens voldoende alternatieve overwinteringplaatsen in de omgeving, mocht er een winterverblijf vernietigd worden. De rugstreeppad maakt geen gebruik van een vaste overwinteringplaats, maar vindt meestel elk jaar een nieuwe locatie voor deze functie (**Soortenstandaard, 2011a**).
Er verandert niets aan het *gebruik* van het complex dat voor (additionele) effecten zal zorgen op de rugstreeppad. Het complex behoudt dezelfde ingang en hetzelfde toegangspad. (Dit toegangspad is afgerasterd zodat niemand het duingebied in kan, m.u.v het Hoogheemraadschap van Rijnland dat daar een werkstrook heeft liggen). Het te ontsluiten noordelijk deel van het complex is voor bezoekers alleen via de bestaande ingang, en vervolgens via ondergrondse gangen te bereiken.

c) maatregelen:
Er wordt geen voortplantingsgebied van de rugstreeppad vernield, deze is niet aanwezig in en nabij het plangebied. Met de kwetsbare voortplantingsperiode hoeft dan ook geen rekening te worden gehouden. De minst kwetsbare werkperiode in het plangebied wordt daarmee de zomerperiode (juni, juli, augustus). De ingrepen zijn zeer lokaal en tijdelijk. Wel dienen (zorgplichtmatige) maatregelen te worden getroffen om te voorkomen dat een individu in zomerverblijf verwond of gedood wordt. Deze maatregelen komen grotendeels overeen met de maatregelen voor de zandhagedis en zijn:

1) In het af te graven deel worden van te voren zoveel als mogelijk de potentiële zomerverblijven (dus holletjes) afgezocht, direct voordat het graven van start gaat.
2) Zoveel als mogelijk potentiële zomerverblijven afgezocht op de locatie waar de graafmachine geplaatst wordt.
3) Waar individuen worden aangetroffen, worden deze verplaatst naar onverstoorde omgeving (zie ook 5).

Rugstreeppadden, maar ook andere padden zoeken beschutting voor overdag.

4) Door op de deellocaties een aantal planken te leggen en deze iedere dag, vooraf aan de werkzaamheden te controleren, kunnen mogelijke exemplaren nabij de locatie worden verplaatst naar onverstoorde omgeving.

5) In een werkprotocol zal worden opgenomen waar deze omgeving is. Op die locatie zullen tevens een aantal vervangende schuilmogelijkheden worden aangeboden.

6) Bovenstaande maatregelen worden opgenomen in een ecologisch werkprotocol en worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van dieren/ amfibieën.

d) instandhouding:
De gunstige staat van instandhouding van de rugstreeppad komt niet in het geding. Er gaat geen leefgebied verloren. Mogelijk ontstaat er enig positief effect, doordat de werkzaamheden tijdelijk zullen zorgen voor meer dynamiek in het gebied (afplaggen delen van vegetatie en verplaatsen van zand), waar de rugstreeppad goed bij gedijt.

7.4 Zandhagedis

a) onderbouwing gebied/ functie:
Het plangebied ligt in de zeereep van het duingebied. De zeereep kenmerkt zich als droog, met open zanderige plekken, afwisselend met lage duinvegetatie (Coastinfo, 2011a). Met uitzondering van enkele locaties met vegetatie van voedselrijke bodem (W.J Kuiper & J. van Dijk, 2011) vormt de zeereep ideaal habitat voor de zandhagedis. Alle functies die de soort nodig heeft, zijn er te vinden. Het gebied dient daarmee als voortplantingslocatie[1], zomerverblijf (afwisselende plekjes/ holletjes) en winterverblijf (vaak een vaste plek/ holletje, tot ca. april (Ravon, 2009). Deze verblijven bevinden zich binnen een leefgebiedje (per individu) van ca. 100 meter en kunnen andere leefgebiedjes overlappen.

Tijdens de veldbezoeken is de zandhagedis aangetroffen (**Coastinfo, 2011a**).

b) effecten:
De werkzaamheden, het verplaatsen van zand en het uitgraven van het exterieur van de bunkers, kunnen een verstorend effect hebben op de daar verblijvende zandhagedissen en een vernietigend effect op zomer- en winterverblijven. De bunkers zijn bedekt met vegetatie en op de meeste deellocaties zijn geen kale zandplekken van genoeg kwaliteit en formaat om als voortplantingslocatie te kunnen dienen, m.u.v de deellocaties A en B3 (zie projectvoorstel 2011, afbeelding 1 en 12) in **bijlage II**.

In de directe omgeving zijn voortplantingslocaties te vinden. Op alle mogelijke voortplantingslocaties dienen maatregelen te worden getroffen om te voorkomen dat deze locaties en eieren verstoord/ vernietigd worden. Daarnaast wordt het uitgegraven zand tijdelijk, op vijf locaties opgeslagen in de duinen zelf. Er dient te worden voorkomen dat er eieren in deze zanddepots worden gelegd, omdat er regelmatig zand toe zal worden gevoegd en het zand binnen enkele weken weer terug zal worden geplaatst. Daarbij kunnen eieren verloren kunnen gaan.
Juveniele zandhagedissen zullen door de werkzaamheden niet verstoord worden, omdat de eieren pas uitkomen (eind augustus/ september, Ravon, 2009) op het moment de werkzaamheden gestaakt zijn.

Er wordt niet verwacht dat de graafmachine onderweg naar het complex, over het onderhoudspad van het HHR schade zal veroorzaken. Dit pad is door het HHR doorgaans

---

[1] Een goede eiafzetplek voor zandhagedissen moet voldoen aan de volgende criteria (Ravon, 2009):
- hij moet gelegen zijn in een lage vegetatie van dwergstruiken, op een droge, niet te humeuze, zandige plaats
- de open plaats dient geheel onbegroeid te zijn, zonder struik- of boomgroei in de directe omgeving die de zon kan wegnemen
- het oppervlak dient glad te zijn, of gelegen tegen ene niet te steile zuidhelling
- de grootte van 1-2 m2 of groter voldoet
- 3 tot 4 van dergelijke plekken per hectare volstaan

in gebruik en zal daarmee geen onderdeel uitmaken van mogelijke paar-, zomer- en winter verblijven.

Er verandert niets aan het gebruik van het complex dat voor (additionele) effecten kan zorgen op de zandhagedis. Het complex behoudt de zelfde ingang en het zelfde toegangspad. Dit toegangspad is afgezet zodat niemand het duingebied in kan (m.u.v het Hoogheemraadschap van Rijnland die daar een werkstrook heeft liggen). Het noordelijk deel dat wordt ontsloten is voor bezoekers alleen via de bestaande ingang, en vervolgens doormiddel van gangen, te bereiken.

c) maatregelen:
Om de soort niet tijdens de winter(slaap)periode te verstoren zullen de werkzaamheden in de zomer plaats vinden. Het blijft mogelijk dat een winterverblijf vernietigd wordt. Ondanks dat een zandhagedis regelmatig hetzelfde winterverblijf gebruikt, biedt de omgeving voldoende ruimte om in het najaar een ander winterverblijf te vinden of om er zelf één te graven. Zodra de werkzaamheden op een deellocatie afgerond zijn, is wordt het zand en de vegetatie teruggeplaatst en kan de hagedis ook hier zelf een winterverblijf graven.
Het is tevens mogelijk dat een zomerverblijf vernietigd wordt. Een zandhagedis heeft meerdere en afwisselende zomerverblijven en heeft daarmee de mogelijkheid om in de omgeving een ander verblijf te gebruiken/ te graven (De omgeving biedt meer dan voldoende ruimte hiervoor).

Om te voorkomen dat een individu verstoord, verwond of gedood wordt (ondanks dat het ongebruikelijk is dat wegvluchtende exemplaren in een holletje gaan zitten) worden de volgende maatregelen getroffen:

1) Zoveel als mogelijk de potentiële zomerverblijven (dus holletjes) worden van te voren in het af te graven deel en op de zanddepots afgezocht, direct voordat het graven van start gaat.

2) Zoveel als mogelijk potentiële zomerverblijven worden afgezocht op de locatie waar de graafmachine geplaatst wordt.

3) Waar individuen worden aangetroffen, krijgen ze de tijd en ruimte (hagedissen zijn snel) om te vluchten naar onverstoorde omgeving. Daarbij worden ze zoveel mogelijk richting het onverstoorde gebied gestuurd, door de andere richtingen fysiek af te schermen.

4) De meeste voortplantingslocaties bevinden zich verder van het complex. Om toch te voorkomen dat uitvoerders zich op of nabij deze locaties bewegen, dienen de locaties gemarkeerd te worden door ze bijvoorbeeld af te zetten met lint.

5) Op de deellocaties A, B3 (zie projectvoorstel 2011, afbeelding 1 en 12) zitten mogelijke voortplantingslocaties zeer dicht (binnen twee meter) of in het gebied van de werkzaamheden. Op deze locaties dient voorkomen te worden dat hagedissen er eieren in afzetten, en worden de kale zandplekken (binnen de twee meter, preventief met landbouwplastic afgedekt). De overige delen worden gemarkeerd.

6) Om vegetatie te sparen zijn enkele (tijdelijke) stortlocaties op open zandplekken gepland. Om te voorkomen dat daarbij voortplantingsmogelijkheden voor de zandhagedis verdwijnen, zal op deze locaties een deel (minimaal 4m²) van het 'open zand' vrij worden gehouden. Het betreft de locaties B2, B4 en stortplek 1, (zie **figuur 2**). Deze vrij te houden delen worden afgeschermd van de stortlocatie (zie **maatregel 7**) en worden aan de verste zijde van het werk(verkeer) gepland.

7) Om te voorkomen dat tijdelijke zanddepots wordt gebruikt als voortplantingslocatie, dienen de depots onbereikbaar te worden gemaakt voor zandhagedis, door deze bijvoorbeeld af te schermen met een rand van 20 cm hoog landbouwplastic.

8) Bovenstaande maatregelen worden opgenomen in een ecologisch werkprotocol en worden uitgevoerd onder begeleiding van een ecologisch deskundige op het gebied van dieren/ reptielen.

d) instandhouding:
Door het nemen van bovenstaande maatregelen, wordt de gunstige staat van instandhouding van de zandhagedis gewaarborgd. Mogelijk ontstaat er enig positief effect, doordat de werkzaamheden zullen zorgen voor meer dynamiek in het gebied: Locaties waar (tijdelijke) zandopslag is gepland en locaties waar nu nog vegetatie van verstoorde grond zoals brandnetels groeit (W.J Kuiper & J. van Dijk, 2011) kunnen nog enige tijd vegetatieloos blijven, waardoor er (tijdelijk) meer voortplantingsgebied ontstaat.

7.5 Vleermuizen (water- en meervleermuis)

a) onderbouwing gebied/ functie:
Zoals veel bunkers is ook dit bunkercomplex een geschikte overwinteringslocatie voor vleermuizen. Het interne klimaat is in de winter koel en vochtig en de bunkers zijn bereikbaar via luchtkokers. Echter, niet elke gang en bunker in het complex is even geschikt. Gangen en bunkers diep onder de grond zijn meestal te warm en te droog, ruimtes aan het oppervlak kunnen, afhankelijk van de buitentemperatuur, juist weer te koud zijn. Vleermuizen zoeken, ergens daartussen, hun optimale rustplek (mondelinge mededeling Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland –verder in dit document aangegeven als ZWG, 2012).

Alle luchtgaten van het bunkercomplex zelf, c.q. de ingangen van de winterverblijfplaatsen en de directe omgeving hiervan, kunnen in de late zomer (augustus) worden gebruikt als zwermplek en daarmee als paarverblijfplaats. Aangezien de rest van het plangebied verder open duin betreft (er staan bijvoorbeeld geen bomen) vervult het geen geschikte functies voor vaste rust en verblijfplaatsen als zomerverblijf-plaatsen, kraamkolonies of paarplaatsen in nabije omgeving.

In het zuidelijk deel van het complex zijn overwinterende vleermuizen aangetroffen en is sprake van een lichte jaarlijkse toename (**Noort, 2012, zie bijlage V**). Het noordelijk deel is door de ingestorte delen nog ontoegankelijk voor mensen en onderzoek is niet mogelijk. Het is echter wel mogelijk dat via luchtkokers vleermuizen het noordelijk deel weten te bereiken en deze gebruiken als winterverblijf. Dezelfde vleermuissoorten als in het zuidelijk deel - water- en meervleermuis - kunnen er worden verwacht (mondelinge mededeling ZWG, 2012).

b) effecten:

werkzaamheden
Het bunkercomplex wordt door de eerder vermelde vleermuissoorten gebruikt als winterverblijf en zwermlocatie (paarverblijf).
De graafwerkzaamheden zijn buiten de winterperiode gepland en hebben daarmee geen (direct) verstorend effect op de overwinterende individuen. Indirect is effect mogelijk, indien het interne klimaat als gevolg van de werkzaamheden verandert. Omdat het noordelijk deel van het complex ontoegankelijk is, en daar onderzoek onmogelijk is, is het vooralsnog onduidelijk welke delen van dat complex reeds toegankelijk zijn voor vleermuizen. Bovendien is het maar de vraag of het interne klimaat van het noordelijk deel optimaal voldoet, omdat het noordelijk deel in het algemeen diep onder de grond ligt en daarmee te warm kan worden bevonden. Het is zeker niet ondenkbaar dat het

uitgraven van het noordelijk deel een positief effect zal hebben op de vleermuizen aldaar, het zal vergelijkbaar zijn met wat er in het verleden in het zuidelijk deel is gebeurd: daar lijkt het erop dat sinds de graaf- en herstelwerzaamheden de populatie licht is toegenomen (**Noort, 2012, zie bijlage V**).
Bij het nemen van de juiste maatregelen (zie c) wordt verwacht dat het uiteindelijk resultaat van de werkzaamheden een positief effect zullen hebben op de winterverblijvende vleermuizen van het complex.
In augustus worden luchtgaten gebruikt als invliegopeningen en zwermlocaties, en dienen deze locaties als paarverblijf. De werkzaamheden kunnen hier een verstorend effect op hebben als er geen passende maatregelen worden genomen. Er worden echter voldoende passende maatregelen genomen om dit verstorend effect te mitigeren (zie c).

Gebruik
Gebruik (bezoekers en medewerkers) kan een verstorend effect (fysiek en klimaat) hebben op de paar- en winterverblijven voor de vleermuizen van het complex, indien de gangen en bunkers (m.u.v. S414) in de paar- en winterperiode bezocht zouden worden. Het zuidelijk deel van het complex is al enkele jaren in gebruik als museum. Voor dit deel zijn passende maatregelen genomen en afspraken gemaakt met de ZWG, om verstoring tijdens de paar- en winterperiode te voorkomen. Ook zijn er maatregelen getroffen om de relevante locaties fysiek- en klimaattechnisch optimaal maken en te houden voor de vleermuizen. Door ook voor het uit te graven noordelijk deel soortgelijke en passende maatregelen te nemen wordt het benodigde leefklimaat voor vleermuizen geoptimaliseerd en gewaarborgd (zie c).
Extern verandert er niets aan het gebruik van het complex dat voor (additionele) effecten kan zorgen op de paarverblijven van de vleermuizen. Het complex behoudt dezelfde ingang en hetzelfde toegangspad. Dit toegangspad is afgezet zodat niemand het duingebied in kan (m.u.v het Hoogheemraadschap van Rijnland (HHR) die daar een werkstrook heeft liggen). Het noordelijk deel dat wordt ontsloten is voor bezoekers alleen via de bestaande ingang, en vervolgens door middel van gangen, te bereiken.

c) maatregelen:
Om de vleermuizen niet tijdens de winter(slaap)periode noch tijdens de zwermperiode te verstoren worden de volgende maatregelen, opgesplitst in werkzaamheden en gebruik, getroffen:

Werkzaamheden:

1) Graaf- en herstelwerkzaamheden vinden plaats in de zomer, van 15 juni t/m 31 augustus.

2) De werkzaamheden dienen elke dag 1 uur voor schemering gestaakt te worden.

3) Kwetsbare locaties zoals mogelijke zwermlocaties en andere invliegopeningen worden elk jaar, voorafgaand aan de start van de werkzaamheden (15 juni), door ZWG[2] gemarkeerd.

4) Potentiële invliegopeningen en zwermlocaties in het noordelijk complex worden – tegelijk met de uitvoering van maatregel (3) - voor de zomermaanden afgesloten. Zo kan er in augustus worden doorgewerkt zonder daar extra maatregelen te treffen. In september worden deze afsluitmaatregelen verwijderd.

5) In de maand augustus (1-31), krijgt de ZWG[2] de gelegenheid om te controleren op zwermlocaties in het reeds opengestelde zuidelijk complex, noordelijke gang[3] en de Oude Leitstand.

---

[2] Of een andere ter zake kundige op het gebied van vleermuizen

6) In de maand augustus (1-31) worden - bij het aantreffen van een zwermlocatie (zie maatregel 5) - de externe werkzaamheden met geruime afstand (straal = 30 meter) vanaf de zwermlocatie uitgevoerd.

7) 1 uur voor schemering dienen alle materialen en werktuigen binnen een straal van 30 meter van de aangetroffen zwermlocaties, opgeruimd te zijn. (m.u.v. de materialen die dienen voor de mitigerende maatregelen van de andere beschermde soorten).

8) Bij het aantreffen van een zwermlocatie in de zuidelijke gang, noordelijke gang[3] en/ of de Oude Leitstand, tussen 1 aug. en 31 aug, zijn werkzaamheden in het deel waar de zwermlocatie is aangetroffen alleen mogelijk na overleg met de ZWG[2].

9) De mogelijkheden voor werkzaamheden - tussen 1 en 31 augustus - op deze locaties (van maatregel 8) worden elk jaar opnieuw bepaald. (De ZWG[2] zal ondermeer aan de hand van telgegevens en verwachtingen aangeven om welke delen het gaat. Voor een aantal gangen en bunkers gelegen in het zuidelijk complex geldt deze afspraak al)

10) Behoud alle bestaande kokers (indien ze open zijn) en andere invliegopeningen. Indien dit op een locatie niet mogelijk blijkt, dient het verdwijnen van invliegopening te worden gecompenseerd (zie maatregel 10)

11) In het noordelijk deel wordt op nader te bepalen plekken en in overleg met de ZWG een aantal extra openingen gemaakt voor optimaliseren van het intern klimaat en invliegmogelijkheden voor vleermuizen.

12) In het noordelijk deel worden op nader te bepalen plekken en in overleg met de ZWG hangplekken voor vleermuizen gewaarborgd en indien de werkgroep dit nodig vindt, gecreëerd. Dit kan door voegen en kieren open te houden, wanden ruw te houden of door simpele voorzieningen aan te brengen (planken, geperforeerde blokken, boorgaten enz.).

13) In het bunkercomplex wordt het klimaat voor vleermuizen gewaarborgd (m.u.v. de commandobunker S414). In het zuidelijk deel zijn al maatregelen getroffen, waaronder het aanbrengen van klimaatdeuren. Indien na de werkzaamheden, in het noordelijke deel, dergelijke maatregelen nodig blijken om het interne klimaat voor vleermuizen te waarborgen, worden deze in overleg met de ZWG[2] toegepast.

Gebruik:

14) In de winterperioden, van 1 september tot 1 mei, worden zuidelijke gang, noordelijke gang (zie voetnoot)en Oude Leitstand afgesloten voor publiek, werkzaamheden en/ of materiaalopslag. Bij het aantreffen van een zwermlocatie in één van deze locaties, tussen 1 aug. en 31 aug, zijn werkzaamheden in het deel waar de zwermlocatie is aangetroffen alleen mogelijk na overleg met de ZWG[2].

15) In de winterperiode worden de vleermuizen, eens per jaar, gemonitord. Dit gebeurt overal al in het zuidelijk complex. Zodra het noordelijk complex toegankelijk is wordt de monitoring naar dit deel uitgebreid.

16) In zuidelijke gang, noordelijke gang (zie voetnoot), het noordelijk uit te graven deel en de Oude Leitstand zijn geen interne aanpassingen mogelijk aan het uiterlijk van de gang/bunker, tenzij in overleg met de ZWG[2].

---

[3] Met de term 'noordelijke gang' wordt de gang bedoeld die reeds (2011) is opengesteld. De nog uit te graven noordelijke delen vallen daar niet onder.

17) Bovenstaande maatregelen en afspraken worden opgenomen in een werkprotocol/ beheerplan, waarbij in overleg met de ZWG[2] wordt gezorgd voor het nader specificeren (bijv. opsplitsen per deellocatie) van de maatregelen met betrekking tot vleermuizen.

Aanvullende afspraken:
- De ZWG heeft reeds van maatregel 9 gebruik gemaakt en met de stichting Atlantikwall Museum afgesproken dat er in ieder geval in het jaar 2012, in de Oude Leistand en in de maand augustus, geen activiteit zal plaatsvinden. Dit op basis van de monitoring in de winter van 2011-2012, waarbij twee meervleermuizen in de Oude Leitstand zijn waargenomen.

- Uit extra voorzorg om een eventueel negatief effect op vleermuizen in de Oude Leitstand te voorkomen, wordt het permanente zanddepot in de buurt van de Oude Leitstand (figuur 2), op minimaal 10 meter ten westen van deze bunker gesitueerd. Daarmee wordt het depot kleiner dan op de afbeelding is aangegeven. Het eventuele overtollige zand word gestort op de meest oostelijk gelegen permanente stortplaats.

d) instandhouding:
Door het nemen van bovenstaande maatregelen, wordt de gunstige staat van instandhouding van de water- en meervleermuis gewaarborgd. Naar grote waarschijnlijkheid ontstaat er een positief effect, doordat de werkzaamheden zullen zorgen voor (meer) toegankelijkheid van de nu afgesloten delen en de maatregelen zullen zorgen voor optimalisering van het interne leefklimaat voor vleermuizen.

7.6 Zorgplicht overige soorten

Met de voorgestelde maatregelen in deze paragraaf (7) wordt er alles aan gedaan om te voorkomen dat de werkzaamheden nadelige gevolgen hebben voor de soorten waarvoor ontheffing wordt aangevraagd. Om volledig te zijn in de zorgplicht, zijn hieronder ook voor andere soort(groep)en maatregelen opgenomen, zodat ook voor andere dieren en planten geen nadelige gevolgen zullen optreden.

Vogels
Het plangebied is geschikt als broedgebied voor vogels in verband met de aanwezigheid van hoge grassen en struwelen. Tevens is het plangebied geschikt als foerageergebied (Coastinfo, 2011a). De aangetroffen broedgevallen staan vermeld in Coastinfo, 2011a), **bijlage I.**

Omdat het project niet voldoet aan het wettelijk belang waarvoor ontheffing kan worden verleend, wordt geen ontheffing aangevraagd maar worden de volgende maatregelen genomen om overtreding van de artikelen (art. 11) uit de flora- en faunawet te voorkomen.

1) Zodra een broedgeval wordt aangetroffen, word de locatie gemarkeerd en op voldoende afstand (afhankelijk van de soort) van het nest gewerkt. Deze afstand wordt bepaald door een deskundige op het gebied van vogels.

2) Het project wordt gefaseerd uitgevoerd. Bij de fasering wordt rekening gehouden met mogelijke broedgevallen. Zodra een broedgeval, vooraf aan de werkzaamheden, op een of nabij een deellocatie aangetroffen, worden de werkzaamheden verlegd naar een andere deellocatie waar geen broedgevallen aanwezig zijn.

3) Het is mogelijk de deellocaties vooraf aan de werkzaamheden ongeschikt te maken voor broedvogels door het opschonen (afplaggen) van de locatie, zoals voorgesteld in Coastinfo (2011a) en één van de eisen is van de Provincie Zuid-Holland (zie **figuur 3**, maatregel 8) in het kader van de natuurbeschermingswet (Provincie, 2012, **bijlage IV**). Deze maatregel wordt aangescherpt: Het opschonen mag pas vanaf 15 april: voor deze tijd bestaat de mogelijk dat de zandhagedis verstoord wordt in zijn winterverblijf en dat dient te worden voorkomen. Bovendien mag tijdens het uitvoeren van maatregel **3** op de betreffende locatie geen vogel broeden, anders gelden maatregel **1** en **2**.

Bij het in acht nemen van bovenstaande maatregelen kan er op 15 juni, zoals afgesproken met de provincie Zuid-Holland (Provincie, 2012, **bijlage IV**) gestart worden met de werkzaamheden. Tevens worden bovenstaande maatregelen opgenomen in het werkprotocol.

Overige soorten

4) Bij het aantreffen van andere soorten (zoals de gewone pad, bruine kikker, en zoogdieren als konijn en ree) worden deze dieren tijd gegeven om het plangebied te ontvluchten. Daarbij mag 'een handje' geholpen worden door ze te verplaatsen naar onverstoord gebied. Gewone padden kunnen bijvoorbeeld worden verplaatst naar dezelfde locaties als bedoeld voor de rugstreeppad (**zie maatregelen rugstreeppad, par. 7.3**).

5) Nadelige gevolgen voor flora en fauna moeten zoveel mogelijk worden voorkomen. Indien er twijfel bestaat: neem contact op met de ecoloog genoemd in het werkprotocol.

Overige maatregelen

De Provincie Zuid-Holland stelt in het kader van de natuurbeschermingswet enkele algemene eisen aan de werkzaamheden (**figuur 3**). Deze eisen nemen we over, m.u.v. eis 8 (voor uitleg zie "vogels", par. 7):

Meldingsformulier start werkzaamheden

Ontheffing Flora- en faunawet, artikel 75, lid 5 en lid 6, onderdeel c

Gegevens

Aanvraagnummer	FF/75C/2012/0105
Project	Uitbreiding Atlantikwall museum
Ontheffingsperiode	24 juli 2012 tot en met 31 december 2016
Naam	Stichting Atlantikwal museum Noordwijk heer V.S.J.M. Salman
Adres	Hofvennepark 15
Woonplaats	2201 PZ NOORDWIJK

Gegevens werkzaamheden

Contactpersoon uitvoering werkzaamheden	.....
Telefoonnummer (vast)	.....
Telefoonnummer (mobiel)	.....
Locatie(s) werkzaamheden	.....
	.....
	.....
Datum start werkzaamheden	.....
Overzicht planning werkzaamheden	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....

Dit formulier dient zodra de aanvang van de werkzaamheden bekend is te worden ingediend bij Dienst Regelingen!

Retouradres	Dienst Regelingen Postbus 19530 2500 CM Den Haag Fax: 070-3786139 Email : ffwet@minlnv.nl	